

Тетяна Гірченко, к.е.н., доцент

Tetiana Girchenko, PhD (Economics), Associate Professor

Інститут магістерської та післядипломної освіти Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ), Київ, Україна

Institute of Master and Postgraduate Education of the University of Banking of the National Bank of Ukraine (city of Kyiv), Kyiv, Ukraine

td@ubs.gov.ua

Ольга Вовчак, д.е.н., професор

Olha Vovchak, Doctor of Science (Economics), Professor

Університет банківської справи Національного банку України (м. Київ), Київ, Україна

University of Banking of the National Bank of Ukraine (city of Kyiv), Kyiv, Ukraine

vovchak.olga@meta.ua

Надія Кухарук

Nadiia Kuharuk

Університет банківської справи Національного банку України (м. Київ), Київ, Україна

University of Banking of the National Bank of Ukraine (city of Kyiv), Kyiv, Ukraine

kafedry@gmail.com

ВПЛИВ ІНСТИТУЦІЙНОЇ СПРОМОЖНОСТІ ЦЕНТРАЛЬНОГО БАНКУ НА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК КРАЇНИ

THE INFLUENCE OF THE INSTITUTIONAL FEATURE OF THE CENTRAL BANK ON THE ECONOMIC DEVELOPMENT OF THE COUNTRY

В умовах низьких поточних кредитних рейтингів України, проведення перемовин про реструктуризацію державного боргу, всеохоплюючої фінансово-економічної кризи, в якій Україна знаходиться останні роки, діяльність Національного банку України, як центрального банку держави з чітким визначенням його основних політик як стратегічного, так і поточного значення, має вирішальний вплив на національну валюту, надійність банківських установ, дієвість платіжно-розрахункового механізму, що загалом визначає ефективність функціонування всієї економіки країни. Зазначені обставини обумовлюють актуальність вивчення питань, пов'язаних із підвищенням інституційної спроможності центрального банку в зростанні конкурентоспроможності економіки, оскільки центральний банк впливає на забезпечення економічного розвитку країни.

Дослідивши історію становлення та розвитку центральних банків, можна стверджувати, що на сьогоднішній день багато центральних банків проводять певні зміни у своїй діяльності для того, щоб краще розуміти свої справжні (виключні) завдання та забезпечити їх ефективно (з точки зору використаних ресурсів) досягнення. Це спонукає вищий менеджмент концентрувати більше зусиль на виконанні основних (ключових) функцій, швидко приймати обґрунтовані рішення щодо напрямку своїх дій, делегувати значну частку поточної роботи до низових ланок, що дає змогу зосередитися на стратегічному аналізі та управлінні. У зв'язку з цим носяться докорінні зміни і новації у стандарти корпоративного управління.

За підсумками 2014 року в Україні відбулося скорочення реального ВВП на 6,8%. У січні-березні 2015 року падіння обсягів промислового виробництва прискорилося до 21,4%. Найбільше постраждали галузі, підприємства яких розташовані у зоні конфлікту на сході України: видобування вугілля скоротилося на 58,5%, виробництво коксу та продуктів нафтоперероблення – на 51,9%, металургійне виробництво – на 26,8%, та машинобудування

– на 25,1%. На практиці спостерігалася ситуація, що приймаються і виконуються лише ті закони, які відповідають інтересам владарюючих, а не ті, що підвищують ефективність державних інститутів; тлумачення законів у власних інтересах, в результаті чого утворюється конфлікт інтересів. Тому виникає необхідність реформування сучасного інституціонального середовища економічної поведінки в Україні, а правильне визначення стратегічних політик, відкидання накопичених впливів монополій дозволить відновити ефективність державних інституцій та довіри до них.

Цілями Національного банку є сприяння стабільності банківської системи і підтримка економічного зростання, виходячи із пріоритетності досягнення та підтримки цінової стабільності в державі. Необхідною умовою забезпечення збалансованості грошового ринку є підвищення довіри до Національного банку та банківської системи, а також відновлення міжбанківського кредитного ринку як ефективного інституту перерозподілу ліквідності. Цьому сприятимуть заходи щодо рекапіталізації банків, виважені дії у сфері банківського нагляду, поміркованість у прийнятті рішень стосовно визнання банків неплатоспроможними та забезпечення рівного доступу банків до ресурсів Національного банку за прозорими критеріями.

Відсутність довіри до центрального банку як інституції та грошової одиниці країни не можна замінити або компенсувати посиленням контролю і введенням нових його різновидів. Індикатором довіри може слугувати облікова ставка, тобто при її збільшенні довіра падає, а при зменшенні – відповідно зростає. Протягом 2014 року 33 банки було визнано неплатоспроможними, стосовно багатьох з них прийнято рішення про ліквідацію. Значне збільшення відрахувань до резервів за активними операціями, спричинене девальвацією гривні, призвело до рекордних збитків банківського сектору (53 млрд. грн.). Залишки за кредитами у національній валюті протягом року скоротилися на 53,8 млрд. грн. (на 9,0%), в іноземній – на 8,6 млрд. дол. (на 22,2%).

В якості основного інструменту протидії прискоренню темпів інфляції використовувалося підвищення процентних ставок. Облікову ставку було поетапно збільшено з 6,5% до 14,0% у 2014 році, з 6 лютого 2015 року – до 19,5%, а з 4 березня – до 30,0%. Зазнали суттєвого зростання ставки за активними та пасивними операціями Національного банку. Це створило суттєві інституційні ризики і потребує невідкладних заходів щодо відновлення повноцінної роботи зазначених ринків як необхідних ланок трансмісійного механізму монетарної політики та забезпечення валютної і цінової стабільності.

Національний банк в умовах обмеженості міжнародних резервів був змушений відмовитись від практики утримання валютного курсу в жорстких межах. Однак, внаслідок недооцінки системних ризиків та недостатньо виваженої грошово-кредитної політики це призвело до глибоких валютної і банківської криз. Процеси зниження виробництва ВВП поєднуються із значним зростанням цін. Це потребує, з одного боку, заходів щодо зниження інфляції, з іншого – підтримки економічного зростання. Для подолання кризи і забезпечення цінової стабільності Національному банку необхідно проводити стратегічно і тактично виважену монетарну політику, що є підґрунтям стійкої курсової динаміки і зниження інфляції, з поступовим переходом до інфляційного таргетування, що є одним із шляхів збільшення довіри до центрального банку.

На теперішній час у Національному банку України проходять трансформаційні процеси з підвищення інституційної спроможності та запровадження більш ефективної системи прийняття рішень. Оптимізація організаційної структури Національного банку, яка продовжує відбуватися у 2015 році, покликана посилити методологічне та організаційне забезпечення монетарного регулювання в умовах поступового переходу до інфляційного таргетування і плаваючого валютного курсу.

Ще одним з напрямків підвищення інституційної спроможності є підвищення довіри з боку міжнародної спільноти. Так, на сьогоднішній день одним із напрямків діяльності центрального банку повинна бути євроінтеграція.

На сучасному етапі розвитку України проблеми адаптації національного законодавства до норм європейського права актуалізуються, що пояснюється низкою причин. По-перше, зміна законодавства пов'язана зі створенням відповідної правової бази для майбутнього вступу до Європейського Союзу (далі – ЄС).

Україна проголосила курс на європейську інтеграцію, уклавши з ЄС Угоду про асоціацію. Інтеграцію України до ЄС проголошено одним із головних напрямів зовнішньополітичного курсу держави, визначеним низкою документів. Об'єктивно виникла необхідність систематизації заходів з інтеграції України в європейський правовий простір, тому Україна при внесенні змін у національне законодавство повинна також врахувати законодавство ЄС, зокрема у банківському законодавстві.

Імплементация адаптованих норм може бути реалізована двома шляхами, по-перше, внесенням змін і доповнень до чинних законів та підзаконних актів, по-друге, розробленням і прийняттям нових законодавчих норм. Відмінність європейського та національного законодавства держав членів ЄС полягає в тому, що на рівні ЄС немає законів, а є лише директиви, які регулюють окремі сфери діяльності й мають бути імплементовані у національному законодавстві. Отже, право ЄС не встановлює абсолютний рівень правових стандартів, воно спрямоване на гармонізацію законодавства шляхом встановлення мінімальних стандартів, які є медіаною норм держави-члена з найвищим і найнижчим рівнем. Основні вимоги ЄС до банківської діяльності, які викладено у Першій та Другій банківських координаційних директивах, встановлюють межі законів, положень та адміністративних заходів, які регулюють діяльність суб'єктів фінансово-кредитних ринків і дозволяють банкам виконувати різноманітні види фінансових послуг на території держав-учасниць. Уніфікації законодавства України та Європейського Союзу необхідно провести у двох площинах: 1) адаптація, яка визначається ступенем урахування положень законодавчих актів ЄС у національному законодавстві України; 2) гармонізація – наближення національного законодавства до європейського права.

Виходячи з необхідності забезпечення цінової стабільності в середньостроковій перспективі та враховуючи особливості стану економіки, основним завданням грошово-кредитної політики на 2015 рік є зменшення темпів інфляції до рівня, який сприятиме відновленню довіри суспільства до національної валюти.

Основні засади грошово-кредитної політики передбачають, що упродовж 2015 року позитивним зовнішнім чинником у 2015 році буде зростання світової економіки на 3,5% та економіки Єврозони – на 1,2%. Основними чинниками впливу на обсяги експорту залишатимуться, з одного боку, значна втрата доступу до ринків Росії, а з іншого – відкрите вікно можливостей зовнішньої торгівлі на інших ринках, зокрема, на ринках країн ЄС.

Як операційні орієнтири грошово-кредитної політики розглядатимуться кількісні критерії ефективності та індикативні цільові показники програми співпраці з МВФ за чистими міжнародними резервами, чистими внутрішніми активами та монетарною базою. Верхня межа приросту монетарної бази на 2015 рік встановлена на рівні 90,8 млрд. грн. або 27%. Зазначені показники можуть коригуватися у випадку зміни умов зовнішніх запозичень, фінансування критичного енергетичного імпорту, перегляду обсягів кредитування Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, купівлі Національним банком державних облігацій, випущених з метою рекапіталізації банків. Така робота повинна концентруватися, насамперед, на розробці і реалізації програми активізації кредитування банками реального сектору економіки, а також в напрямі сприяння у виконанні Урядом окремих зобов'язань в рамках програми співпраці з МВФ.

Для підвищення довіри учасників ринку та суспільства в цілому до Національного банку, який відіграватиме вагомий роль в забезпеченні довіри до держави, йому необхідно проводити ефективну політику у сфері монетарного, валютного і банківського регулювання; враховувати соціальні обмеження і ризики під час розроблення та здійснювати заходи щодо стабілізації грошово-кредитного ринку і банківської системи; керуватиметься виключно конституційними цілями і законодавчо визначеними пріоритетами, діючи поза політикою і приватними бізнес-інтересами. Дослідивши методики підвищення інституційної спроможності інших центральних банків світу, виявлено напрями, щодо яких необхідно працювати Національному банку України, а саме:

- підвищення рівня його незалежності від тиску політики уряду;
- переорієнтація основної мети Національного банку України із забезпечення стабільності національної валюти на інфляційне таргетування (зазначений механізм взято на озброєння більш як у двадцяти країнах світу);
- внесення змін до організації нагляду та регулювання діяльності фінансових установ; застосування досягнень інформаційних технологій у зборі та аналізі інформації та перевірки тільки порушників, а не тотальної перевірки банківської системи;
- покращення стандартів внутрішнього управління;
- забезпечення прозорості діяльності;
- реалізація професійної комунікаційної стратегії у взаємодії із суспільством.

Література

- Acemoglu D., Robinson J.A. Why nations fail: the origins of power, prosperity, and poverty. New York: Crown Publishers, – 2012.
- Gosselin. Central Bank Performance under Inflation Targeting. – Working Paper de travail, Bank of Canada, – 2007. – № 18 – С. 2.
- <http://www.bank.gov.ua/>
- <http://www.ukrstat.gov.ua/>
- <http://www.banqueducanada.ca/>

Ключові слова: центральний банк, євროзона, соціальні обмеження, європейська інтеграція, інфляція.

Keywords: Central Bank, Eurozone, social constraints, European integration, inflation.